

Zapomenuté dědictví Vysoké školy obchodní

Masarykův ústav vyšších studií, největší ze současných vysokoškolských ústavů ČVUT, jimž je věnováno Téma tohoto vydání, není svým zaměřením především na ekonomické obory zcela novým fenoménem naší univerzity. Do svazku ČVUT totiž v minulém století patřila i Vysoká škola obchodní. Dnes o ní ví jen málokdo a její význam pro ČVUT i československé hospodářství se nepřipomíná ani při významných výročích. Příčinou je patrně násilná historická diskontinuita, ale i skutečnost, že se na ČVUT po roce 1989 neprosadil výrazný zájem na tuto silnou tradici navázat a čelit tak mimo jiné cílevědomým snahám o přivlastnění jejího ekonomické.

Slavnostní otevření Vysoké školy obchodní (VŠO) se konalo 19. října 1919 za účasti čtyř ministrů. Její vznik již za Rakousko-Uherska prosazoval zejména Albin Bráf, zakladatel české národohospodářské školy, tvůrce českého ekonomického názvosloví, politik, ministr a od roku 1879 suplent národního hospodářství a statistiky na české technice. VŠO byla přičleněna k ČVUT, zpočátku provizorně a záhy trvale; jako důvody se uváděly technický charakter řady předmětů a vzájemná provázanost přednášek. Organizační statut z roku 1921 uvozovalo konstatování, že VŠO je „vysoká škola technického směru, jejíž posláním jest vzdělávati a vychovávat posluchače tak, aby jak svými vědomostmi, tak povahově byli s to samostatně bádati a tvořiti ve vědách hospodářských a samostatně vésti hospodářské práce v podnicích a úřadech.“

Studium bylo zprvu tříleté s dvouletým obecným úsekem studia zakončeným první státní zkouškou ze čtyř předmětů a tří cizích jazyků. Třetí rok byl rozdělen na tři obory (velkoobchod se zbožím, obor bankovní

a obor organizace závodů průmyslových), posluchači ho završili státní odbornou zkouškou a získali titul inženýr. VŠO převzala i výuku dvouletého kurzu učitelství na obchodních akademiích, která na české technice probíhala od roku 1907 v rámci tzv. obecného oddělení. Na něm se studovala i pojistná technika, zeměměřičství a učitelství na středních školách, v roce 1921 z něj vznikla Vysoká škola speciálních nauk ČVUT.

Jen málokterý posluchač absolvoval náročné studium v zákonné době, prodloužení se však podařilo prosadit až v roce 1929. Profesorský sbor přistoupil k tvorbě nového učebního plánu s využitím rozsáhlé ankety, šetřící požadavky a potřeby praxe. Od roku 1931 dvě státní závěrečné zkoušky rozdělaly program na rovnoměrné dvouleté

úseky a přibyl obor hospodářsko-politický. I pak však inženýrské studium úspěšně dokončila jen zhruba polovina posluchačů. Promoce prvních dvou doktorů obchodních věd proběhly v únoru 1935. O vysokém standardu rigorózních zkoušek na VŠO svědčí skutečnost, že do roku 1939 získalo titul RCDr. pouhých třicet kandidátů.

Před 2. sv. válkou byla VŠO největší součástí ČVUT. V zimním semestru 1937 měla 1118 posluchačů, zatímco Vysoká škola strojní a elektrotechnického inženýrství „jen“ 856. Na celém ČVUT bylo tehdy zapsáno 4117 studentů. Protože se nenaplnil záměr založit obdobnou německou instituci, byla VŠO jedinou ekonomickou vysokou školou v Československu. Sídila v části bývalého chemického ústavu

Na adrese Horská 3, Praha 2 se ekonomické obory na ČVUT vyučovaly již od roku 1919

německé techniky v Horské ulici, což jejím potřebám přes postupné rozšiřování nedostačovalo, k definitivnímu řešení však nikdy nedošlo. Tyto prostory musela na začátku okupace urychleně vyklidit a předat německé technice, takže výuka probíhala v provizoriu již před definitivním uzavřením českých vysokých škol 17. listopadu. Jedním z popravených byl i čerstvý absolvent VŠO Ing. Marek Frauwirth, který se zde ještě zapsal na kurzy holandštiny a arabštiny.

Profesorský sbor VŠO se znovu sešel 11. května 1945 v budově rektorátu ČVUT na Karlově náměstí a v červnu obnovil výuku. Poškozená budova v Horské ulici byla škole vrácena a ta se rekordním počtem 5558 zapsaných posluchačů stala v zimě 1945 opět největší součástí ČVUT. Přednášky se musely konat i v okolních biographech. První poválečná léta však neprovázely jen snahy o stabilizaci podmínek pro výuku, ale i diskuse o charakteru a budoucnosti ekonomických oborů. Nepřízeň nastupujícího režimu prohloubil fakt, že VŠO patřila z jeho pohledu, vedle právnických fakult, k nejreakčnějším školám s nepatrným vlivem komunistů. Již 25. února 1948 prohlédaly budovu Lidové milice a následujícího dne byl odvolán děkan Švamberg. V rámci tzv. studijních prověrek muselo odejít 900 posluchačů.

Likvidace VŠO probíhala od roku 1949. V září 1952 ji na ČVUT nahradila Fakulta ekonomicko-inženýrská (FEI). Po jejím zrušení byly stávající obory (strojírenský, energetický, stavební, chemický, dopravní a materiálně-technického zásobování) převedeny na katedry technických fakult a na VŠCHT, která byla z ČVUT v rámci rezortně pojaté fragmentace vzdělávacích institucí vyčleněna. Výuku učitelů odborných škol převzal Výzkumný ústav inženýrského studia ČVUT a v roce 1992 přešla na Masarykův ústav vyšších studií.

Krátce po založení FEI ČVUT vznikla z hospodářské fakulty rušené Vysoké školy politických a hospodářských věd (VŠPHV, založené roku 1949) Vysoká škola ekonomická (VŠE). Tu ovšem za nástupnickou organizaci VŠO považovat nelze. Vznik VŠPHV a posléze VŠE, s významnou účastí sovětských poradců, byl výslovně motivován nutností přerušit kontinuitu s VŠO, která „sloužila zájmům buržoazie a vzdělávala oddané sluhy – pomocníky vykořisťovatelů.“ FEI převzala prostory i vybavení VŠO, a rovněž velkou část učitelů.

Zakladatelem VŠO byl její první děkan Josef Pazourek, řádný profesor obchodních

➤ Ekonomové ve funkci rektora ČVUT:

☞ Josef Pazourek (1929–1930)

☞ Gustav Švamberg (1937–1938)

☞ František Brabec (1960–1962)

věd na obecném oddělení české techniky od roku 1912. Řádnými profesory se ve dvacátých letech stali i profesor soukromé ekonomiky obchodní a průmyslové František Košťál, profesor hospodářského a obchodního zeměpisu Viktor Dvorský, profesor právních věd a poslední svobodně zvolený děkan Gustav Švamberg, profesor soukromé ekonomiky Jaroslav Šlemr a profesor národního hospodářství Josef Macek, který po emigraci v roce 1949 úspěšně působil v USA. Přednášely zde i další významné osobnosti, jako například národohospodáři Jan Koloušek a František Hodáč nebo sta-

tistik Josef Mráz, později pak podnikohospodáři Karel Žlábek a Josef Blecha.

O vážnosti Josefa Pazourka i pozici VŠO svědčí, že byl pro rok 1929–1930 zvolen rektorem ČVUT. V roce 1937–1938 se této cti dostalo i Gustavu Švambergovi. Zatím posledním ekonomem ve funkci rektora ČVUT byl v období 1960–1962 profesor ekonomiky a řízení František Brabec, který vedl katedru ekonomiky, organizace a plánování nejprve na FEI a poté na Fakultě strojní.

VŠO navazovala na tradici ekonomické výuky na české technice již před první světovou válkou, prošla jí řada českých ekonomů a představitelů hospodářského a politického života a mezi válkami byla dominantním akademickým pracovištěm ekonomického zaměření v Československu. Její začlenění do největší české technické univerzity se považovalo za logické a samozřejmé.

Poválečnou obnovu přerušily události roku 1948, kdy se VŠO jako představitelka předválečného hospodářského systému a ekonomické vědy stala cílem likvidačních snah nastupujícího režimu. Především jako její protiváha vznikla VŠE, v centrálně řízené soustavě vysokého školství určená za ústřední vzdělávací pracoviště ekonomických disciplín pro nové politické poměry. ČVUT byla naopak v tomto směru všemožně omezována. Na VŠO, tehdy již pod názvem Fakulta hospodářských věd, se učilo do roku 1952 (v dalším roce probíhaly již jen zkoušky a obhajoby) a roku 1960 byla zrušena i FEI, která VŠO s určitou personální a odbornou kontinuitou, byť rámci tehdy možného, nahradila.

Ani v dalších třiceti letech však ekonomické vzdělávání a výzkum na ČVUT nezánikly, i když byly organizačně roztrženy mezi fakulty strojní, elektrotechnickou a stavební, kam přešly po zániku FEI. Na ČVUT přitom působili i špičkoví akademici v daných oborech. Za všechny jmenujme Františka Brabce nebo Jiřího Vysušila, jednoho z posledních doktorandů VŠO. S obnovením hospodářských a akademických svobod po roce 1990 se znovuotevřel prostor i pro systematické rozvíjení ekonomických disciplín na ČVUT. Svou roli v tom nachází i Masarykův ústav vyšších studií, slavící letos 25. výročí a poskytující – stejně jako kdysi Vysoká škola obchodní – ekonomické, jazykové i pedagogické studium.

doc. Ing. Jan Vlachý, Ph.D., MÚVS
[Foto: Archiv ČVUT]